

V. ENSENYANÇA EN PARÀBOLES A LA MULTITUD: EXCLUSIVISME DELS DEIXEBLES

Per. 22a. *[A] 4,1-9 *Paràbola dels quatre terrenys*

Per. 23. *[B] 4,10-25 *Explicació de la paràbola dels quatre terrenys als deixebles***

Per. 22b. *[B'] 4,26-34 *Paràboles de la terra autosuficient i del gra de mostassa*

Per. 24. *[A'] 4,35-41 *Un gran vendaval s'abat contra la barca: Jesús conjura els elements encrespats*

Les quatre perícopes que configuren la *Cinquena secció*, ordenades en forma de quiasme A B /\ B' A', estan perfectament travades entre elles. Marc comença a mostrar els continguts de l'ensenyament de Jesús fent recurs al gènere parabòlic. Ens informa de manera succinta que Jesús «*ensenyava servint-se de moltes paràboles*». Han estat ja comentades¹, excepte la Per. 23 que cosiderem de tercera redacció. És la primera que examinarem. L'hem marcada amb tres ***. Per a introduir-la, transcriu el que vaig explicar quan comentava la perícopa 22 de primera redacció, partida pel mig (22a i 22b) pel mateix Marc quan hi va inserir la perícopa 23 en tercera redacció:

Ens trobem davant una perícopa complicada, no solament per la seva llargada, sinó sobretot per la inclusió d'una explicació de la primera paràbola als deixebles, explicació que la separa de les altres dues amb les quals formava inicialment un conjunt harmònic de 'tres' paràboles, cosa que equival a dir que els ensenyava "servint-se de paràboles moltes" (v. 2) // "de moltes paràboles" (v. 33 D05), obrint i tancant l'exposició amb la ben coneguda inversió quiàstica (en forma de 'x'). Pel que es desprèn de la hipòtesi de tres redaccions successives, Marc, en una primera redacció (*), hauria redactat tan sols les tres paràboles —la dels quatre terrenys (mal anomenada 'del sembrador') [AA], la de la llavor autosuficient [AB] i la del gra de mostassa [AA']—, una a continuació de l'altra, sense explicar-les als deixebles, car per elles mateixes ja eren suficientment entenedores («*Qui sigui capaç de comprendre, que compregui!*», 4,9b D05 = Còdex Bezae tan sols). Les paràboles estan pensades precisament perquè cada un dels oients, segons quina sigui la seva capacitat de 'comprendre', pugui arribar a entendre-les en major o menor grau. En una paràbola, si la vas llegir quan eres infant o la llegeixes ara, quan ets jove o ja ets gran, quan tens molta més instrucció i disposes de més informació, cada vegada hi entres més a fons i hi trobes més sentit. Aquesta és la força de la paràbola. A més, les paràboles, en presentar l'ensenyança en forma d'imatges, obvien el fet que a algú li podrien xocar determinades expressions. En una redacció posterior, probablement la tercera (***), Marc hauria inclòs la perícopa 23, que conté l'explicació de la paràbola als deixebles. Precisament en l'explicació de la primera paràbola (l'única de les tres que sorprenentment, en la redacció actual, és explicada als deixebles), quan Jesús diu als deixebles que 'als qui són a fora', se'ls parla en paràboles, però 'a vosaltres', la comunitat, 'us ha estat donat a conèixer el secret del Regne de Déu', ens dona motiu a pensar que aquí s'ha introduït una reflexió posterior que, quan Marc va redactar les primeres paràboles, no hi figurava. Marc hauria comprovat que el tancament dels deixebles era molt més hermètic del que semblava en principi, degut a la seva minsa disposició a escoltar i fer lloc, per tant, a la comprensió de la paràbola, i n'hauria donat una explicació de tipus al·legòric al grup de deixebles, és a dir a les comunitats on Marc, acompanyant Bernabé, hauria predicat aquesta bona notícia (cf. Ac 15,39). Serien comunitats formades majoritàriament per gent vinguda del món pagà, a les quals el gènere parabòlic jueu no els seria tan familiar. Explicacions semblants de tercera redacció, adreçades sempre als deixebles, n'he identificades sis (4,10-25.34, la present; 7,17-23; 8,14-21; 9,28-29; 10,10-12 i 13,3-36).

Perícopa 23. *[B] {Inclusió} 4,10-25 *Explicació de la paràbola dels quatre terrenys als deixebles***

[a] {10 *Quan s'assolà en un lloc apartat, es posaren a preguntar-li en concret els seus deixebles: «Quin sentit té aquesta paràbola?»*

[b] 11 *Els respon: «A vosaltres us ha estat donat a conèixer el secret del Regne de Déu; als qui són a fora, en canvi, tot se'ls diu en paràboles, 12 a fi que, per més que mirin, no hi vegin, i per més que escoltin, no compreguin, a no ser que es converteixin, i els perdonaré els pecats.»*

¹ Recomanem repassar el comentari d'aquesta secció de les perícopes de primera redacció (*) que es troba en les lliçons 12, 13 i 14, entre les pp. 57-73 dels fulls que us vam lliurar.

- [c] 13 *I els continua dient: «No heu entès aquesta paràbola? Llavors, com arribareu a copsar les altres paràboles?*
 14 *El sembrador sembra el missatge.*
- [α'] 15 *Aquests són els del marge del camí en el si dels quals se sembra el missatge: quan l'escolten, tot seguit ve Satanàs i s'enduu el missatge que ha estat sembrat en els seus cors.*
- [β'] 16 *Aquests són els qui han rebut la semença sobre els pedregars, els qui, quan escolten el missatge, el reben amb alegria, 17 però no tenen cap arrel dintre seu, sinó que són inconstants; després, quan es presenti una opressió i persecució per causa del missatge, de seguida fallaran.*
- [γ'] 18 *D'altres són els qui han rebut la semença entre els esbarzers: són els qui han escoltat el missatge, 19 però les preocupacions de la vida i seduccions del món que els van envaint ofeguen el missatge, i resten infructífers.*
- [δ'] 20 *Aquests són els qui han estat sembrats sobre la terra bona: aquells qui escolten el missatge, l'acullen i van donant fruit, trenta per u, seixanta per u, cent per u.»*
- [b'] 21 *I prosseguia dient-los: «¿Per ventura s'encén la llàntia perquè sigui posada sota el mesuró o sota el llit, i no perquè sigui posada sobre el llantier? 22 No ha estat, en efecte, amagat, sinó perquè es manifestés, ni s'ha ocultat, sinó perquè es posés de manifest. 23 Si algú té orelles per a escoltar, que escolti!»*
- [a'] 24 *I prosseguia dient-los: «Atenció a les coses que escolteu! Amb la mateixa mesura amb què mesureu se us mesurarà. 25 Perquè, al qui produeixi, se li augmentarà; però a qui no produeix, fins i tot allò que ha rebut li serà pres.»}*

Per què és de tercera redacció?

L'evangelista Joan Marc, un cop hagué posat per escrit el seu evangeli en una primera i segona redacció, es veié forçat per les noves circumstàncies a afegir en un tercer moment algunes explicacions adreçades als deixebles, els quals —pel que se'n dedueix— continuaven tenint serioses dificultats per a comprendre el projecte de Jesús. Tres són les característiques d'aquestes perícopes de tercera redacció: ampliació d'un tema ja exposat anteriorment; ubicació en un indret solitari i adreça exclusiva als deixebles. Aquestes explicacions acostumen a reprendre el tema immediatament anterior. La que comentarem avui (Per. 23), però, és la més curiosa ja que està inserida al mig, interrompent l'*Ensenyança en paràboles a la multitud*.

Una lectura atenta ens fa veure un petit detall. Quan Jesús es dirigeix a la multitud, llegim una i altra vegada: «*I prosseguia dient....*» (× 3: vv. 9, 26, 30), en temps imperfecte i sense pronom; en canvi, en l'explicació als deixebles llegim: «*I els respon/continua dient...*» (× 2: vv. 11,13), «*I prosseguia dient-los...*» (× 2: vv. 21, 24), sempre amb el pronom explicitat, car ja no s'adreça a la gent, en general, sinó als deixebles, en particular.

Més encara, un cop acabada l'explicació als deixebles, en el començament de la Per. 24 (segons l'antiga numeració: a partir d'ara la identificaré com a Per. 22b), diu: «*I prosseguia dient... “Així es realitza el Regne de Déu”...*» (v. 26), enllaçant perfectament amb el v. 9 de la Per. 22 (a partir d'ara Per. 22a) que servia de cloenda als prolegòmens: «*I prosseguia dient: “Qui tingui orelles per a escoltar, que escolti, i qui sigui capaç de comprendre, que compregui!”*» (la darrera sentència —en lletra rodona— només es conserva en el Còdex Bezae). Els prolegòmens (paràbola dels quatre terrenys) i les dues paràboles pròpiament dites (paràbola de la terra autosuficient i del gra de mostassa) van adreçades a la multitud; en canvi, l'explicació de la paràbola del sembrador constitueix una espècie de sandvitx, adreçat als deixebles, en particular.

Un altre argument

Si ens fixem en la Per. 22a diu: «*Començà de nou a ensenyar de cara al mar. Es congregà entorn d'ell el poble nombrós (és el poble d'Israel), fins al punt que pujà ell a la barca i s'assegué a l'altre costat del mar, mentre que tota la multitud estava situada a aquest costat del mar. Els ensenyava servint-se de moltes paràboles i els anava dient en la seva ensenyança*» (4,1-2). La composició de lloc és molt clara: Jesús es veu obligat a pujar en una barca per tal de prendre distàncies de la multitud i pronuncia la primera paràbola, la dels *quatre terrenys* (Mc 4,3-9), on s'exposen les condicions imprescindibles per a poder comprendre el sentit de les dues paràboles que vindran a continuació.

De sobte, però, s'interromp el fil del discurs i trobem Jesús *a soles* amb els deixebles: «*Quan s'assolà en un lloc apartat, es posaren a preguntar-li en concret els seus deixebles: “Quin sentit té aquesta*

paràbola?”», com si ja hagués acabat l’ensenyança que impartia a la multitud, quan de fet només ha pronunciat una paràbola. Si descartem aquesta explicació (que considero de tercera redacció) eliminant els vv. 10-25, trobem tot seguit una segona paràbola adreçada a la multitud: «*I prosseguia dient...*» (v. 26), i més endavant una tercera paràbola: «*I prosseguia dient...*» (v. 30). Tres paràboles constitueixen precisament una exposició completa.

I, si anem al final (Mc 4,33), veurem que resumeix: «*Amb aitals nombroses paràboles exposava el missatge, segons eren capaços d’escoltar.*» Primer ha preparat el terreny (mai tan ben dit) exposant les grans diferències que provenen de la manera com s’escolta el missatge; després ha pronunciat dues paràboles (de fet només n’hi ha dues de paràboles pròpiament dites, la primera conté els prolegòmens) on es conté el nucli de la seva ensenyança. Abans de sembrar, cal preparar el terreny.

Marc, quan ja tenia l’evangeli pràcticament enllestit, es va adonar que *els deixebles*, els qui *es consideraven* els representants de la institució, no havien comprès gairebé res. La història es repeteix.

Els deixebles, més que una pregunta formulen una qüestió

En el *primer element* [a] es comprova un canvi d’escenari: «*Quan s’assolà en un lloc apartat, es posaren a preguntar-li en concret els seus deixebles «Quin sentit té aquesta paràbola?»*». La nova perícopa queda, doncs, ben emmarcada. Els deixebles no han entès res. En el Còdex Bezae, amb un prefix adossat al verb, s’intensifica la pregunta, passant a ser una interrogació. Denota que no solament no han entès la paràbola, sinó que es veuen en cor de posar-li qüestions. «*Quin és el sentit d’aquesta paràbola*», la que nosaltres anomenem la paràbola dels quatre terrenys? Els canvis que s’observen en el text ordinari no tenen pèrdua: l’expressió genèrica, «els seus deixebles», la dilueix implicant-hi «els del seu cercle juntament amb els Dotze» i, en comptes de dir que aquests li formularen una qüestió, diu simplement que «es posaren a preguntar-li (pel sentit de) les paràboles» (en plural!, quan n’ha exposada una tan sols). D’aquesta manera ha volgut esmenar la deficient redacció marquiana, considerant que les dues paràboles que vindran a continuació han estat adreçades també a «els del seu cercle juntament amb els Dotze», excloent-ne d’un traç la multitud. Però aquesta esmena contradia el que dirà en el resum del final (v. 33).

El secret del regne de Déu reservat als de dins

En el *segon element* [b], Jesús aclareix per què el secret del regne de Déu no es pot revelar als de fora. «*Els respon: “A vosaltres us ha estat donat a conèixer el secret del Regne de Déu; als qui són a fora, en canvi, tot se’ls diu en paràboles...”*»

«*I els respon...*», per què ho posa en present? Marc té plena consciència d’actualitzar aquella situació en el present de la seva comunitat eclesial. Respecte a la primera redacció, la situació ha experimentat un canvi radical. El «*poble nombrós*» que escoltava Jesús ha passat a ser designat despectivament com «*aquells qui són a fora*» (lit.), donant entenent que s’ha produït una ruptura. «*A vosaltres, en canvi, us ha estat donat a conèixer el secret del Regne de Déu.*» D’aquests passius es diu que són *passius divins*, perquè és Déu qui *ha donat* la capacitat a tothom de comprendre. Si ara, però, diu que «*a vosaltres us ha estat donat a conèixer*», vol dir que «*els de fora*» s’han exclòs ells mateixos. El to amb què Jesús es dirigeix al deixebles és irònic: «*No heu entès aquesta paràbola? Llavors, com arribareu a copsar les altres paràboles?* Com és que pregunteu pel sentit de la paràbola, si us ha estat donada la capacitat de conèixer els misteris del Regne de Déu? És com si diguéis: Amb el temps que fa que esteu amb mi ja podríeu haver entès alguna cosa, no? Tenen la capacitat de comprendre, però no l’han activada. No parlem ja de «els de fora»...

Qui són els de dins i qui són els de fora?

«*...als qui són a fora, en canvi, tot se’ls diu en paràboles, a fi que, per més que mirin, no hi vegin, i per més que escoltin, no comprenguin, a no ser que es converteixin, i els perdonaré els pecats.*»

«Els de fora» són ara els pagans que encara no han entrat en contacte amb la comunitat creient. Jesús, que continua parlant, ha de mesurar les paraules. Per això se’ls hi diu tot en paràboles. Què vol dir amb això? Els ve a dir: Si parlo massa clar, us pensareu que ja ho heu entès, quan de fet no heu entès res. El gènere parabòlic permet almenys que pugueu obrir-vos i pensar que el meu projecte pugui anar en una altra direcció... En canvi, *a vosaltres*, us puc parlar francament. Tot i amb això, tampoc «els seus deixebles» el van entendre. Déu-n’hi-do la lliçó que se’n pot treure de tot això.

Jesús sap que és el Messies, però no pot dir-ho obertament. En el moment que ho digui, tothom es pensarà que l’ha entès..., cadascú a la seva manera. Els zelotes d’una manera, els populistes d’una altra,

els més religiosos a la seva manera, els polítics d'una altra. I tots estaran molt segurs. Per això parla en paràboles.

La força de les dues paràboles del Regne

Les dues paràboles del Regne tenen una força descomunal. Recordeu, per exemple, la primera d'elles: «*Amb què compararem el regne de Déu, o amb quina mena de paràbola el compararem?*» Tot just plantejava la pregunta, i tothom ja ho tenia molt clar: Amb el cedre del Líban!... el majestuós cedre del Líban. L'havien escapat, però Déu l'havia reprès i l'havia plantat a Sió.... És a dir, la imatge que tenia el poble d'Israel era que Déu havia fet una cosa prodigiosa: el poble es trobava a l'exili quan Déu va recollir el cimall (el capcer) i el va plantar una altra vegada i, oh sorpresa, li sortiren arrels. És el Déu creador. El cedre del Líban era una imatge majestuosa. Tothom estava pensant en això.

Però Jesús va i diu... «*a un gra de mostassa!*», la més petita de totes les llavors... Ningú no esperava una resposta semblant. Aquesta és la paràbola que vindrà després. És a dir, els hi parla en un llenguatge que, qui ho vulgui, el pugui entendre, però que no permet que puguin aprofitar-se de la seva ensenyança per a assegurar més encara el que pensaven.

Explicació de la paràbola dels terrenys

En l'*element central* [c] Jesús explica el significat dels tres terrenys estèrils i del terreny productiu – seguint la pauta de l'exposició inicial de la Per. 22a. Consta igualment de quatre sentències [α' β' γ' δ'], a continuació de l'encapçalament (vv. 13-14): «*I els continua dient: “No heu entès aquesta paràbola? Llavors, com arribareu a copsar les altres paràboles? El sembrador sembla el missatge...”*»:

[α'] *Els qui reben la sementa al marge del camí ...*

«... *quan l'escolten, tot seguit ve Satanàs i s'enduu el missatge que ha estat sembrat en els seus cors.*» Precisament perquè estaven al marge del camí, ells mateixos ja s'havien automarginat del camí de Jesús. Hi ha un 'camí', el camí de Déu. I Satanàs, l'adversari de Déu, personifica el projecte contrari. 'S'enduu el missatge', s'acapara de la llavor amb més o menys violència, no fos cas que l'escoltessin i arribés a donar fruit. És el que ens està passant, rodejats de violència mediàtica, d'una societat poderosa que té molt d'interès per a retenir la gent agafada.

[β'] *Els qui reben la sementa en el terreny pedregós...*

«... *els qui, quan escolten el missatge, el reben amb alegria, però no tenen cap arrel dintre seu, sinó que són inconstants; després, quan es presenti una opressió i persecució per causa del missatge, de seguida fallaran.*» Noteu en cada una de les explicacions com personifica amb l'ús del masculí plural els diferents indrets on ha caigut la sementa, que en grec és neutre. Són les multituds que reben el missatge amb alegria, però no tenen arrels. És gent passavolant. Multituds enfervorides que davant el primer ensopec defalleixen. Que n'és d'important això de les arrels! La nostra doctrina del bon Déu (us sona?) no ha fet arrels. Us heu fixat que tenim edicions del Nou Testament sense arrels? Les arrels són les Escripures que configuren el mal anomenat Antic Testament. Hi ha un sol testament, una sola aliança. Una única aliança de Déu amb la seva creació, una aliança que ha anat renovant a Noè, a Abraham, a Moisès. Jesús ens l'ha encarnada, però no ha trencat mai amb les seves arrels jueves. Som nosaltres els qui l'hem segrestat, convertint-lo en un apàtrida. Per a comprendre els Evangelis, hem d'anar a pouar constantment en la seves arrels que es troben endinsades en el poble d'Israel, en les seves Escripures i tradicions.

[γ'] *Els qui reben la sementa entre els esbarzers...*

«... *aquests són els qui han escoltat el missatge, però les preocupacions de la vida i seduccions del món que els van envaint ofeguen el missatge, i resten infructífers.*» Aquests han fet una mica de camí, han anat més endavant. Però la manca d'aigua els ha ressecat, o bé l'excés dels aiguats els han ofegat. No crec que calgui fer masses comentaris sobre això. N'hi ha prou en veure què en són de minsos els fruits que donen les nostres esglésies.

[δ'] *Els qui han rebut la sementa en la terra bona...*

«... *aquells qui escolten el missatge, l'acullen i van donant fruit, trenta per u, seixanta per u, cent per u.*» Trenta, seixanta o cent..., tant se val. Tots han donat el màxim, segons la seva capacitat. Aquí no juguen les matemàtiques. Tots estan ben plens de fruits.

Analogia de la llàntia

El *quart element*, primer del tram descendent [b'], conté una analogia que prepara l'advertiment final als deixebles: la llum és intrínscament manifestativa, com ho ha de ser la revelació del secret del Regne de Déu. « *I prosseguia dient-los: «Per ventura s'encén la llàntia perquè sigui posada sota el mesuró o sota el llit, i no perquè sigui posada sobre el llantier? No ha estat, en efecte, amagat, sinó perquè es manifestés, ni s'ha ocultat, sinó perquè es posés de manifest. Si algú té orelles per a escoltar, que escolti!»*

Advertiment sever als deixebles

En el *darrer element*, segon del tram descendent [a'], Jesús clou l'explicació de la paràbola dels terrenys amb un toc d'atenció. « *I prosseguia dient-los: «Atenció a les coses que escolteu! Amb la mateixa mesura amb què mesureu se us mesurarà. Perquè, al qui produeixi, se li augmentarà; però a qui no produeix, fins i tot allò que ha rebut li serà pres.»* És a dir, tot això se't dóna perquè produeixis, trenta, seixanta o cent..., sinó t'ho prendran. Recordem la paràbola d'aquell que va amagar la moneda... El Regne de Déu és per a gent que produeixi. I aquesta capacitat ens ha estat donada a tots. Però cal activar-la

Tot seguit Marc reprèn el fil primitiu de la primera redacció, enunciant les dues paràboles que, abans d'inserir-hi aquest sandvitx, exposaven a la multitud la manera com Jesús entenia que es realitzaria el Regne de Déu.

Josep Rius-Camps.
Sant Pere de Reixac, 18 de juny 2006.